garn und im Banate unterlagen . . .“). — Relativ la înţelesul originar al terminului *Uscoc* însuşi (slav. „a sări“, „a emigrà“), e instructiv mr. *a giuca de locu* = a emigrà: „džiucăm de locu şi de tru patridă ne mistecăm cu alte soi. . .“ (Ucuta, citat de Capidan, *Inceputul de mişcare culturală la Aromâni,* în „Convorbiri literare“ pe 1909, p. 881). Cf. Markovič, *Kroatien-Slavonien,* Agram 1873, p. 53.

3. **Godârvaci, codârvaci,** „oameni porcoşi, necuviincioşi, ca batjocură pentru cei ce-şi trag obârşia din Ruşi“ (rev. „Ion Creangă“, IX, 121), porecliţi ei înşişi; *porci* (Candrea, *o. c.,* p. 140; cf. cupletul satiric împotriva Ruşilor, „gligani“ (porci sălbateci) şi „rîtani“, păstrat în mss. Ac., ca o „cîntare a ţeranilor Moldovei din anul 1844“).

Cu tot curiosul „aer de familie“ cu *(gei-be-get) coada vacii* (etimologie populară?), nu credem să aibă vreo legătură cu acesta. Să aibă vreuna cu *godac,* „purcel“, bulg. *gudja „Schwein“,* etc.? — *Non liquet.*

P. S. — Pentru *bandraburcă,* „cartofă (de Brandenburg)“, cf. sîrb. *bavarac,* „bayerische Kartoffel“, apoi: n. de loc. băcăuan *Bandrabura,* n. de fam. *Brandaburul* al Mitropolitului Meletie (v. N. Iorga, *Ist. Bisericii,* II, 344), „ţara *Brandiburului*“ (într'un doc. din 1762, ap. N. Iorga, „Neamul românesc“ din 4 Maiu 1918) şi *Brandaburii ot Cernăuţi,* însemnaţi, împreună cu „Ungurenii ot Suceava“, într'un Catastif de dăjdii moldoveneşti, de pe la 1760 (N. Iorga, *Studii şi documente,* XXII, p. 135).

V. Bogrea

VI.

Evoluţia lui en în in după labiale

de **Vivian G. Starkey.***)

În *Studien zur rum. Philologie* 1. 56. Tiktin menţionează că labialele înainte de *in* şi *im* ∠ lat. *en, em* nu se palatalizează:

*) Dl. Meyer-Lubke a avut bunăvoinţa a ne trimite lucrarea aceasta menită pentru al doilea volum al „Comunicărilor“ Institutului român din Viena şi datorită unui elev al său mort în războiu Ne facem o pioasă datorie publicând-o în traducere românească în acest Buletin, în care, la alt loc (v. recensia cărţii lui I. Iordan), vorbesc despre acelaşi fenomen fonologic.
S. P.

BDD-A14628 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:02 UTC)

împing, *fierbinte* şi conchide din faptul acesta că evoluţia lui *e* devenit *i* după consonante labiale e relativ târzie şi că în compoziţii ea s'a săvârşit abia după veacul XVII-lea, cum resultă din şovăirea ortografiei între *e* şi *i*: *mente* şi *minte*, *cuvente* şi *cuvinte*, *tene* si *tine*. Tiktin persistă şi mai târziu la această părere (cf. *Grundriss für rom. Philologie* 1ª, 574), acceptată în urmă şi de Meyer-Lübke, *Gramm. der rom. Sprachen* 1. § 94 şi Densuşianu *Hist. d. langue roum.* 1, 312. Singur Byhan o combate (cf. Jb. III, 16 ş. u.) susţinând că duplicitatea de forme cu *e* şi *i* prezintă numai o grafie care n'are nici o importanţă pentru pronunţare. Grafia aceasta a trecut din mănăstire în mănăstire şi de la om la om cu aceeaşi şovăire între ambele forme, pronunţarea rămânând însă peste tot aceeaşi. Pronunţarea acestui sunet, scris când *e* când *i*, şi apărţinător chiar limbii române străvechi, trebue să fi fost un *i̯* (deschis), fapt care explică şi menţinerea nealterată a consonantelor labiale. Weigand, în introducere, aprobă această părere şi califică expunerile lui Byhan ca „definitiv sigure".

Dar o cercetare mai amănunţită a textelor vechi duce la rezultate de altă natură.

In Codicele Voroneţean avem regulat şi aproape exclusiv мїѷрє 39|10, 74|1, мїѷрє 60|8-9, миѷрє 43|1 şi'n perfectul виѷрєлиѕ 17|3, вирємоу 17|14—18|1, вїѷрєлиѕ 24|7, 99|5, виѷрємоу 99|7-8, 100|5; de altfel pretutindene *e*. In Codicele Sturdzan al popii Grigorie din Măhaciu, lucrul, la prima vedere, e mai puţin lămurit. O seamă de texte şovăe între *e* şi *i*, altele apar cu *i*. Alături de textele acestea însă stau altele, care au aproape fără excepţie *e*, şi care, lucru ce trebue relevat, se prezintă consecvent şi cu evoluţia rotacizării. Cum însă rotacizarea e un fenomen dialectal şi cum şovăirea între *n* şi *r* nu se datoreşte numai unei simple manieri grafice sau numai capriciului de a redă din când în când un sunet intermediar, va trebui să vedem şi'n acest *en* (în loc de *in*) un reflex dialectal ori de câte ori *er* înlocueşte după labială pe *in*. In *Legenda Duminecii*, Cuv. din Bătr. II, pag. 21 ş. u., găsim, în afară de un singur caz, peste tot *e*: мєнтє § 12. домєрєвъ § 4, 5, 6 etc.; chiar şi când accentul premerge: дємєѷрѧца § 7. Forma pe care Hasdeu la pag. 43 o dă cu

BDD-A14628 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:02 UTC)

сфинтее îi aparţine probabil lui însuşi. Originalul va fi având paralel cu suprapunerea linioarei de abreviare numai forma сфиитее[1]). Şi, paralel cu acest *e*, rotacisnul домерекъ § 4, 5, 6 etc, vezi alte exemple în C. d. B. II, pag. 57. — *Predica* din C. d. B. II, pag. 117 ş. u are iarăşi numai *e:* кѣвенте § 233—234, мените § 232, ѳвенче § 243, 246, сфенцин § 240; chiar şi când accentul premerge менчѣросѣл § 237, кѣмерекѣмѣ § 241, сфенцѣскъ-се § 238[2]). Şi rotacismul apare aici constant: иремя § 234 235, чире § 234 etc. In *Legenda lui Avram*, ibid pag. 181 ş. u., apare în toate cazurile, *e:* мере § 155 corespunzător lui чеѳре § 156, şi iară rotacismul мържѳкъ § 157. Dimpotrivă textul *Legenda sf. Vineri* ibid. pag. 139 ş. u. are încă regulat *e*, dar numai ici-colo pe ѳ. Legenda aceasta e însă după Hasdeu nu originalul, ci o copie după o redacţiune necunoscută şi faptul acesta motivează şi hibridul caracter al acestei bucăţi faţă de celelalte texte din Codicele Sturdzan: cf. мене § 184 (atestat de 3 ori), 187, 188, 189, 192, меѳре 186, Венери § 180, 181 etc. şi pentru *r*: ѳтѣрекате § 189, сѣра (= sună) 184 alături de amintitut мене.

Foarte accentuată e diferenţiarea între *i* şi *e* în Psaltirea Scheiană. In partea întâiu a paginelor celor doi copişti apare aproape fără excepţie *e*, în partea a doua *i*. Cu alte cuvinte: această diferită evoluţie a lui *e* urmat de un *n* + consonantă, după labială, corespunde celorlalte particularităţi fonetice ale textului acestuia, menţinerii lui *u* final şi rotacizării lui *n* inter-

---

1) Forma *sfinţi* în traducerea textului e deasemenea fără importanţă, fiind a se datori numai faptului că Haşdeu analizează legătura de abreviare în formă modernă

2) Elucidarea chestiunii dacă în textul original al Codic. Sturdzan, deci în limba lui Popa Grigorie, pronunţarea normală era odinioară *e* sau *i* şi *r* sau *n* reclamă cercetarea tuturor textelor lui Popa Grigorie. Menţionez numai că pentru *i* par a pledă formele *Dumireci* pag. 43 (în titlu) despre care Hasdeu C. d B II, pag. 43 zice „Acest titlu e scris tocmai la pag 126, dar tot cu mâna lui Popa Grigorie", precum şi *ciri* în glosele scrise de însuşi popa Grigorie la *Intrebarea Creştinească*, ibid pag. 107. In ce priveşte forma *ciri*, arcaicul *cene*, prin coordonare cu *mene*, se menţine la ipoteza de evoluţie cu *e* întocmai ca şi *tene*, cfr. Tiktin, *Stud* I, 56 Că de fapt Grigorie rotacisează şi el, pare a fi dovedit prin aceste două cuvinte cf. Puşcariu, *Zur Rekonstruktion des Urrumanischen*, 40, 1.

BDD-A14628 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:02 UTC)

vocal. Dimpotrivă, în textele Coresiene e cu mult mai bine reprezintat *i*, şi numai relativ rar *e*.

După ce deci, corespunzător textelor, avem a face cu scrierea consecventă a unui *e* sau a unui *i*, vom admite şi pronunţarea cu *e* sau cu *i* pentru diferitele texte. De importanţă deosibită e şi faptul că în orice altă poziţie decât după labială apare numai grafia *i* înainte de *n*. Dacă totuşi întimpinăm forme ca *cene*, *sene*, *tene*, atunci acestea sânt a se explică cum am arătat mai sus Cazuri izolate ca денще C. d. B. II pag. 57 le putem însă de sigur considerà ca simple grafii sau greşeli de ortografie.

O localizare precisă a formelor cu *e* şi a celor cu *i* nu poate fi dată, totuşi se pot fixà anumite indicii. Intr'un inventar al mănăstirii Galata dela Iaşi, din 1588 (C. d. B. I pag. 179) e de trei ori atestată forma вешлинтеле 9—13, 122, 196, pe când în textele transilvănene întâmpinăm până pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea destul de adese forma cu *e* (cf. în Gaster, *Chrest.* vol. I: кѫвѣвтеле (pentru кѫвѣнтеле) pag. 366, кѫвѣнтеле pag. 368, пелентѫскѫ pag. 367, пелентецїи pag. 367, селенцїе pag. 368, селенцїнле pag 367 într'o Psaltire din 1710 şi кѫвѣнте pag. 350. менчѣни pag. 351, ѡ брѣзѫлменте pag. 352, de pe la 1705 etc.

Acestea par a stà în contrazicere cu faptul că diaconul Coresi, care a lucrat timp mai îndelungat la Braşov, scrie numai *i*. Dar Coresi e originar din Târgovişte (Muntenia), unde se şi pare că şi-a tradus Evangheliarele (cf. ediţia Timuş-Piteşteanu, precuvântarea lui C. Erbiceanu). Deci reflexul *i* la Coreşi va fi o influenţă a idiomului muntenesc, precum aparitia pe ici-colo a lui *e* o influenţă ardeleană. Acest *e* pare a se fi menţinut până astăzi în comuna *Ţella* pe Mureş*), de nu cumva cântecul publicat de Weigand în Jb. IV pag. 307

mul mo mir, brato, dźe tsene (tine)
dźe še nu veń (vinĭ) dzuua la meńe

prezintă particularităţi fonetice de altă natură.

*) Cf. şi Puscariu, *Zur Rekonstruktion des Urrum.* pag, 32—35, în Beihefte

BDD-A14628 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:02 UTC)